

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Dialect en dialectverandering in Katwijk aan Zee

Vink, C.L. de

Citation

Vink, C. L. de. (2004, April 21). *Dialect en dialectverandering in Katwijk aan Zee*. Uitgeverij Eburon, Delft. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3512755>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3512755>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

6. Nabeschouwing

In dit hoofdstuk blikken we terug op het in dit boek beschreven onderzoek. Het bevat ook een kritische analyse van de resultaten en de manier waarop die verkregen zijn.

6.1. Terugblik

Het onderzoek was gericht op een toetsing van de stabiliteitstheorie. In verband daarmee werden twee onderzoeksdoelen geformuleerd. Het eerste onderzoeksdoel hield in een nadere toetsing van de stabiliteitshiërarchie, het tweede een toetsing van de secundaire factoren. In verband met het eerste onderzoeksdoel werd hypothese 1 geformuleerd, in verband met het tweede werden de hypothesen 2 tot en met 5 geformuleerd.

Ik behandel eerst het eerste onderzoeksdoel, in verband waarmee hypothese 1 werd geformuleerd:

Hypothese 1 (algemeen): Het proces van structuurverlies in het Katwijks verloopt volgens de volgende (V-)stabiliteitshiërarchie, van meer naar minder stabiel: fonetiek - functiewoorden (gebruik) / constructies (gebruik) - woordvolgordes - bijwoorden (gebruik en vorm) / lexicale fonologie - morfologie (gebruik en vorm) - inhoudswoorden (vorm).

In paragraaf 5.5 hebben we gezien dat de hypothese redelijk bevestigd werd. Toetsing door middel van de Spearman-ranktoets liet zien dat de correlatie tussen de uitgangsrangorde en de rangorde bij J:O niet significant was. De correlaties tussen de uitgangsrangorde en de respectievelijke rangordes bij G en R bleken echter wel significant te zijn. Bij de rangorde onder R, waarop we ons in hoofdzaak baseerden, moesten we twee problematische afwijkingen constateren. Het eerste wat niet klopte met de uitgangsrangorde, was de te lage plaats van de fonetiek. De verklaring voor deze lage plaats lag bij de zeer lage plaats bij J:O (tegenover een hoge en verwachte eerste plaats bij G), wat erop zou kunnen wijzen dat de achteruitgang pas sinds kort aan de gang is. De mogelijkheid bestaat dat bij dialectverlies als het ware het ene onderdeel na het andere wordt afgewerkt. De fonetiek zou dan pas in de laatste tijd aan de beurt gekomen zijn. Dat de fonetiek het niet zo goed doet, kan echter ook met de toetsing ervan te maken hebben: we hebben ons immers op de primair fonetische verschillen gericht. Hadden we ook de secundair fonetische verschillen erbij betrokken, dan zou de fonetiek in alle rangordes naar verwachting op de eerste plaats terechtgekomen zijn. Het tweede wat in de rangorde onder R niet klopte met de uitgangsrangorde, was de verwisseling van de lexicale fonologie en de morfologie. De oorzaak van deze verwisseling moet gezocht worden binnen de morfologie, in de zeer sterke positie van de verkleinwoordvorming. Deze kenmerkt zich door een hoge mate van doorzichtigheid. Het is deze secundaire factor die hier de verwachte hiërarchie lijkt te doorkruisen. Een juiste plaats voor R in vergelijking met de uitgangsrangorde namen de woordvolgordes in, maar daarbij zagen we, net als bij de fonetiek, een vreemde discrepantie tussen J:O en G. Hoogstwaarschijnlijk heeft de hoge score voor J:O en de lage score voor G ermee te maken dat Overdiep en Varkevisser ook voor hun tijd al zeldzame woordvolgordes hebben geregistreerd, die we ten onrechte voor het oude Katwijks op honderd procent hebben gesteld.

Ik behandel nu het tweede onderzoeksdoel, in verband waarmee de hypothesen 2 tot en met 5 werden geformuleerd (zie par. 5.1.2.3). De hypothesen worden hieronder nog eens herhaald. (De extra hypothesen die we in sommige gevallen hebben getoetst, worden in deze nabeschuwing buiten beschouwing gelaten.)

Hypothese 2 (steun regionale omgeving): Elementen die gesteund worden door hun regionale omgeving, zullen gemakkelijker doordringen c.q. gemakkelijker worden aangeleerd dan elementen die niet gesteund worden door hun regionale omgeving.

Hypothese 3 (frequentie): Elementen die (meer) frequent voorkomen, zullen gemakkelijker doordringen c.q. gemakkelijker worden aangeleerd dan elementen die niet (of minder) frequent voorkomen.

Hypothese 4 (doorzichtigheid): Elementen die doorzichtig zijn, zullen gemakkelijker doordringen c.q. gemakkelijker worden aangeleerd dan elementen die niet doorzichtig zijn.

Hypothese 5 (afwezigheid concurrentie): Elementen die geen concurrentie van andere elementen ondervinden, zullen gemakkelijker doordringen c.q. gemakkelijker worden aangeleerd dan elementen die wel concurrentie van andere elementen ondervinden.

In de volgende tabel zien we hoe vaak en voor welke (sub)onderdelen de hypothesen wel of niet bevestigd worden. In een aantal gevallen is gewerkt met gemiddelden van (sub)onderdelen of toetsingen van (sub)onderdelen. Daarom is bij iedere hypothese, met uitzondering van hypothese 4, in de tabel een a- en een b-deel onderscheiden. Bij hypothese 4 komt alleen een a-deel voor. In het a-deel zijn (sub)onderdelen en gemiddelden van (sub)onderdelen of toetsingen van (sub)onderdelen opgenomen. In het b-deel is te zien op welke (sub)onderdelen of toetsingen van (sub)onderdelen deze gemiddelden berusten.

Een plus- of een minteken geeft aan of een hypothese wel of niet bevestigd wordt. Een uitroepteken geeft aan of het gemeten verschil of de gemeten correlatie significant is. Niet altijd was het echter mogelijk of noodzakelijk om een statistische toets toe te passen. Deze gevallen zijn aangegeven door middel van een kruisje. Deze werkwijze zou betekenen dat we ook een kruisje moeten zetten wanneer het een gemiddelde van plusjes en minnetjes betreft. (Bij zo'n gemiddelde is een statistische toets uiteraard niet mogelijk.) Met betrekking tot de gemiddelden is toch een significantie bepaald op basis van de significanties bij de (sub)onderdelen of toetsingen van (sub)onderdelen die aan de gemiddelden ten grondslag liggen. Bleken die significanties in de helft of meer dan de helft van de gevallen voor te komen, dan is het betreffende gemiddelde van een uitroepteken voorzien.

Tabel 44. Bevestiging hypothesen 2 tot en met 5

	J:O	G
hypothese 2: steun regionale omgeving		
a. - lexicale fonologie (gemiddelde tabel 12 en 13)	-x	+!
- verkleinwoordvorming (tabel 17)	-x	-
- werkwoordsvervoeging (tabel 19)	-x	+
- voorzetsels (tabel 29)	+x	+!
- wederkerende voornaamwoorden (gemiddelde tabel 31 en 32)	+x	+!
- constructies (tabel 34)	+x	+!
- woordvolgordes (tabel 37) ¹⁵³	-x	+!
b. - lexicale fonologie (tabel 12)	-x	+!
- lexicale fonologie (tabel 13)	-x	+x
- wederkerende voornaamwoorden (tabel 31)	+x	+!
- wederkerende voornaamwoorden (tabel 32)	+x	+!
hypothese 3: frequentie		
a. - lexicale fonologie (gemiddelde tabel 8 t/m 11)	+!	+!
- fonetiek (tabel 14)	+	+
- naamvallen bij eigennamen (tabel 15)	-x	+!
- werkwoordsvervoeging (tabel 20)	+x	+!

b. - lexicale fonologie (tabel 8)	+!	+!
- lexicale fonologie (tabel 9)	+!	+!
- lexicale fonologie (tabel 10)	+!	+!
- lexicale fonologie (tabel 11)	+x	+x
hypothese 4: doorzichtigheid		
a. - meervoudsvorming (tabel 16)	+x	+!
- werkwoordsvervoeging (tabel 21)	-x	+!
hypothese 5: afwezigheid concurrentie		
a. - werkwoordsvervoeging (gemiddelde tabel 22 en 23)	+x	+!
b. - werkwoordsvervoeging (tabel 22)	+x	+!
- werkwoordsvervoeging (tabel 23)	+x	+!

Toelichting: J:O = bevestiging hypothese met betrekking tot de verhouding jong gedeeld door oud;
 G = bevestiging hypothese met betrekking tot het gemiddelde percentage van de totale groep;
 + = hypothese bevestigd; - = hypothese niet bevestigd; ! = verschil, correlatie of gemiddelde significant; x = significantie niet bepaald.

Voor de bespreking baseren we ons in eerste instantie op de a-delen. De b-delen worden in het algemeen niet in de beschouwingen betrokken. Ze dienen in de eerste plaats ter controle.

We bekijken de tabel om te beginnen per hypothese. Hypothese 2, betreffende de steun van de regionale omgeving, wordt voor J:O in drie van de zeven gevallen bevestigd (= 42.86%) en voor G in zes van de zeven gevallen (= 85.71%), in totaal dus in negen van de veertien gevallen (= 64.29%). Hypothese 3, betreffende de frequentie, wordt voor J:O in drie van de vier gevallen (= 75%) bevestigd en voor G in alle gevallen (= 100%), in totaal dus in zeven van de acht gevallen (= 87.5%). Bij hypothese 4, betreffende de doorzichtigheid, is er voor J:O in één van de twee gevallen een bevestiging (= 50%) en voor G in beide (= 100%), wat een totaal van drie op vier gevallen oplevert (= 75%). Omdat deze hoge uitkomst maar op twee subonderdelen is gebaseerd, mogen we er niet te belangrijke conclusies aan verbinden. Dat is ook het geval bij hypothese 5, betreffende de afwezigheid van concurrentie, die zowel voor J:O als G wordt bevestigd. In dit geval is de uitkomst op slechts twee opposities met maar heel weinig items gebaseerd.

De twee factoren met betrekking waartoe we duidelijke conclusies kunnen trekken, zijn de steun van de regionale omgeving en de frequentie. Beide zijn met voldoende (sub)onderdelen en items vertegenwoordigd. De percentages plussen van 64.29% en 87.5% zijn zeer redelijk, op grond waarvan we mogen concluderen dat de betreffende hypothesen grotendeels bevestigd worden. Aan de uitkomsten voor doorzichtigheid en afwezigheid van concurrentie kunnen we niet zulke duidelijke conclusies verbinden, maar ook in dit geval is het resultaat over het geheel genomen positief.

Opvallend is dat bij G de hypothesen alles bij elkaar genomen vaker worden bevestigd dan bij J:O. Bij J:O worden de hypothesen in de a-delen in totaal in acht van de veertien gevallen (= 57.14%) bevestigd, bij G in dertien van de veertien gevallen (= 92.86%).

We kunnen de uitkomsten in de a-delen ook nog op een andere manier bekijken. We nemen in die berekening ook de uitroeptekens mee. De (sub)onderdelen en gemiddelden die voorzien zijn van een uitroepteken, kennen we extra gewicht toe door ze twee keer te laten meetellen. Aan een plus met een uitroepteken geven we dus 2 punten, aan een plus zonder meer 1 punt en aan een min 0 punten. Het maximaal te behalen aantal punten per geval is 2. Dit levert het volgende beeld op:

Tabel 45. Bevestiging hypothesen 2 tot en met 5 – alternatieve waardering a-delen

	J:O	G	totaal
hypothese 2: steun regionale omgeving			
- lexicale fonologie	0 (2)	2 (2)	2 (4)
- verkleinwoordvorming	0 (2)	0 (2)	0 (4)
- werkwoordsvervoeging	0 (2)	1 (2)	1 (4)
- voorzetsels	1 (2)	2 (2)	3 (4)
- wederkerende voornaamwoorden	1 (2)	2 (2)	3 (4)
- constructies	1 (2)	2 (2)	3 (4)
- woordvolgordes	0 (2)	2 (2)	2 (4)
totaal	3 (14) 21.43%	11 (14) 78.57%	14 (28) 50%
hypothese 3: frequentie			
- lexicale fonologie	2 (2)	2 (2)	4 (4)
- fonetiek	1 (2)	1 (2)	2 (4)
- naamvallen bij eigennamen	0 (2)	2 (2)	2 (4)
- werkwoordsvervoeging	1 (2)	2 (2)	3 (4)
totaal	4 (8) 50%	7 (8) 87.5%	11 (16) 68.75%
hypothese 4: doorzichtigheid			
- meervoudsvorming	1 (2)	2 (2)	3 (4)
- werkwoordsvervoeging	0 (2)	2 (2)	2 (4)
totaal	1 (4) 25%	4 (4) 100%	5 (8) 62.5%
hypothese 5: afwezigheid concurrentie			
- werkwoordsvervoeging	1 (2)	2 (2)	3 (4)
totaal	1 (2) 50%	2 (2) 100%	3 (4) 75%

Toelichting: J:O = bevestiging hypothese met betrekking tot de verhouding jong gedeeld door oud, G = bevestiging hypothese met betrekking tot het gemiddelde percentage van de totale groep.

Bekijken we de tabel, dan zien we om te beginnen dat in vergelijking met de vorige tabel de percentages overal omlaag gegaan zijn, behalve voor G bij de hy-

pothesen 4 en 5, waar ze gelijk gebleven zijn. Dat de percentages in de meeste gevallen omlaag gegaan zijn, is natuurlijk te begrijpen, omdat de hier gehanteerde methode van berekening strenger is dan de vorige. In drie gevallen, voor J:O, bij de hypothesen 2, 4 en 5, zijn de totaaluitkomsten zelfs gehalveerd, waardoor er nu twee uitkomsten onder de vijftig procent liggen. (In de vorige tabel gold dat nog maar voor één uitkomst.) Dat vooral J:O sterk naar beneden is gegaan, was te verwachten, omdat voor J:O niet altijd een statistische toets kon worden toegepast, namelijk wanneer het de chi-kwadraattoets betrof. Desondanks geldt dat ook bij de nieuwe berekening in alle gevallen, behalve voor J:O bij de hypothesen 2 en 4, de hypothesen nog in een redelijke mate bevestigd worden. Belangrijk zijn natuurlijk ook hier weer de uitkomsten van de hypothesen 2 en 3, omdat ze op voldoende gegevens gebaseerd zijn. Hiervoor geldt dat slechts in één geval er niet van een redelijke bevestiging sprake is, namelijk voor J:O bij hypothese 2.

6.2. Nadere analyse van de resultaten

In deze paragraaf zullen we de resultaten nog eens nader analyseren. In de eerste plaats zullen we dit doen om inzicht te verkrijgen in de sterkteverhouding tussen de factoren, die in het voorafgaande nog niet aan de orde is geweest. Hieraan is paragraaf 6.2.1 gewijd. In de tweede plaats zullen we, in paragraaf 6.2.2, nog eens nader naar de verhouding tussen de leeftijdsgroepen kijken.

6.2.1. Sterkteverhouding tussen de factoren

We hebben onderscheiden tussen primaire en secundaire factoren. We stellen eerst de sterkteverhouding tussen de secundaire factoren aan de orde, daarna die tussen de primaire factoren en ten slotte de sterkteverhouding tussen de primaire aan de ene en de secundaire aan de andere kant.

Over de sterkteverhouding tussen de secundaire factoren valt maar weinig op te merken. Daar zijn de volgende oorzaken voor aan te wijzen. Ten eerste is er één onderdeel, namelijk de inhoudswoorden, waarbij geen van de secundaire factoren getoetst is. Ten tweede zijn er heel veel (sub)onderdelen waarbij maar één factor getoetst is (fonetiek, meervoudsvorming, verkleinwoordvorming, naamvallen bij eigennamen, voorzetsels, wederkerende voornaamwoorden, constructies, woordvolgordes). Ten derde zijn er bij de lexicale fonologie weliswaar twee factoren getoetst, namelijk frequentie en steun van de regionale omgeving, maar dat is gebeurd op een verschillende manier. Ten slotte is er bij de werkwoordsvervoeging eventueel wel een vergelijking tussen de secundaire factoren mogelijk, maar daarbij gaat het bij iedere factor die getoetst wordt, steeds om bijzonder weinig items. Om al deze redenen is er nauwelijks iets over de sterkteverhouding tussen de secundaire factoren te zeggen. Toch bestaat hiervoor wel een aanwijzing. We zien namelijk dat in de tabellen 44 en 45 hiervoor de frequentiehypothese vaker bevestigd wordt dan de hypothese betreffende de steun

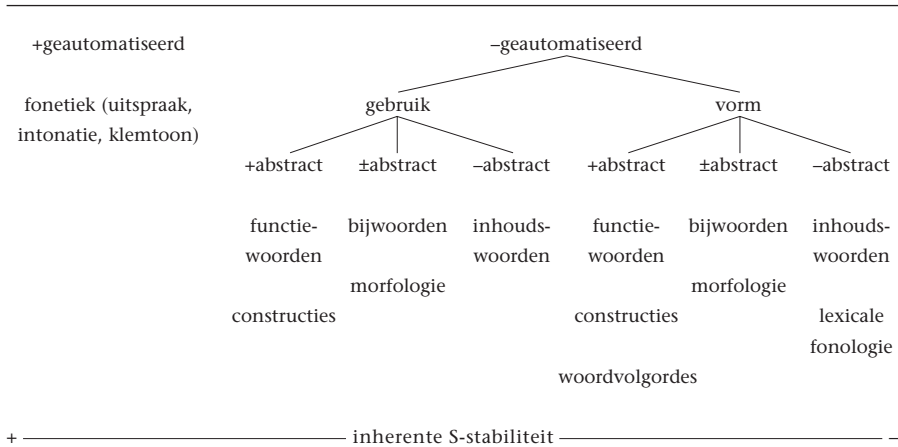
van de regionale omgeving. Dat kan een aanwijzing zijn dat de frequentie de sterkere factor is.

Over de sterkteverhouding tussen de primaire factoren (graad van geautomatiseerdheid, graad van abstractie, verschil tussen gebruik en vorm) valt meer te zeggen. Ten eerste zijn alle theoretisch mogelijke (sub)onderdelen voor deze factoren gekenmerkt (vgl. schema 3). Ten tweede zijn ook bijna al deze (sub)onderdelen in het interview aanwezig, wat een goede vergelijkingsbasis oplevert. We beperken ons echter tot de verhouding tussen de graad van abstractie en het verschil tussen gebruik en vorm.¹⁵⁴

In de theoretische beschouwingen aan het begin van dit boek hebben we in paragraaf 2.3.2 binnen de stabiliteitshierarchie van schema 3 de graad van abstractie boven het verschil tussen gebruik en vorm gesteld. We opperden daar echter de mogelijkheid dat niet de graad van abstractie boven het verschil tussen gebruik en vorm, maar omgekeerd, het verschil tussen gebruik en vorm boven de graad van abstractie zou domineren. We hebben er toen voor gekozen om de graad van abstractie te laten prevaleren. Dat kwam redelijk goed uit, zoals we in paragraaf 5.5 (bij de toetsing van hypothese 1) hebben gezien. Laten we nu eens kijken hoe we uitkomen wanneer we de omgekeerde keuze maken, met het verschil tussen gebruik en vorm boven de graad van abstractie.

We gaan opnieuw uit van schema 3. Wanneer we dit schema zodanig aanpassen dat het verschil tussen gebruik en vorm domineert boven de graad van abstractie, resulteert daaruit schema 3a:

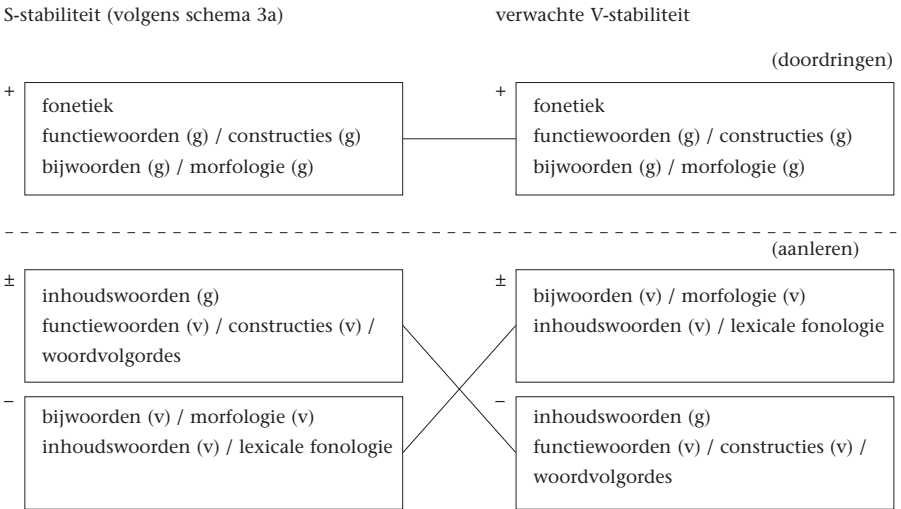
Schema 3a. Primaire factoren in relatie tot de verschillende soorten taalelementen – alternatieve versie

Op grond van de parallelie met het oude schema 3 kunnen we in het alternatieve schema 3a een middengebied aanwijzen, in dit geval bestaande uit 'gebruik -abstract' en 'vorm +abstract'. Vanuit schema 3 kwamen we in schema 7 terecht. Parallel hieraan kunnen we nu ook van schema 3a in schema 7a terechtkomen:

Schema 7a. Verwachte dialectbeheersing tweede stadium – alternatieve versie

Toelichting: g = gebruik, v = vorm.

Net als in schema 7 worden ook in schema 7a de effecten van *imperfect learning* zichtbaar. Parallel aan schema 7 komen namelijk ook in schema 7a de elementen uit het middengebied (aan de linkerkant) aan de rechterkant onder in de hiërarchie terecht. Het betreft hier immers de elementen die aan de ene kant niet goed doordringen maar aan de andere kant ook niet goed worden aangeleerd. De elementen die goed doordringen, blijven weer bovenin zitten. De elementen die goed worden aangeleerd, komen weer in het midden terecht. Voor de duidelijkheid: aan de rechterkant van het schema bevinden we ons in het tweede stadium binnen het proces van dialectverlies. Daarbij gaat het om de vraag naar de invloed van de standaardtaal op het dialect. Dit was de vraag die speelde in het onderzoek in Haaksbergen en Enschede (zie par. 2.4). Met dezelfde vraag hebben we te maken in het in dit boek besproken onderzoek in Katwijk aan Zee.

Aan de rechterkant hebben we nu een nieuwe hypothetische uitgangshiërarchie gekregen. Ook deze gaan we toetsen aan de uitkomsten van het onderzoek in Katwijk aan Zee. Daarvoor is nodig dat we bij twee onderdelen, namelijk de bijwoorden en de morfologie, waarbij gebruiks- en vormverschillen bij elkaar zitten, de uitkomsten splitsen. Helaas waren, net als in Borne en in Haaksbergen en Enschede (par. 2.3.2 en 2.4), ook in het in Katwijk afgenomen interview niet alle onderdelen vertegenwoordigd. Wat ontbreekt zijn functiewoorden (vorm), constructies (vorm) en inhoudswoorden (gebruik).

Bij het formuleren van hypothese 1 hebben we de hiërarchie op grond van de resultaten in Haaksbergen en Enschede op een aantal punten aangepast. We gaan nu na of op grond daarvan opnieuw dergelijke aanpassingen nodig zijn. In schema 7a – let op de rechterkant – zitten de bijwoorden tweemaal op dezelfde plaats als

de morfologie, zowel voor gebruik als vorm. Het onderzoek in Haaksbergen en Enschede laat zien dat de bijwoorden (in het algemeen) het beter doen dan de morfologie (in het algemeen). Op grond hiervan kunnen we de bijwoorden, zowel bij gebruik als bij vorm, steeds de hogere plaats geven en de morfologie de lagere. Ook inhoudswoorden (vorm) en lexicale fonologie zitten in de verwachte stabiliteitshierarchie op een gelijke plaats. Uit het onderzoek in Haaksbergen en Enschede blijkt dat de inhoudswoorden slecht worden aangeleerd, veel slechter dan de lexicale fonologie. Er is dus alle reden om ze lager te plaatsen. Er is echter geen reden om ze helemaal onderin te plaatsen. De woordvolgordes komen er in Haaksbergen en Enschede namelijk nog slechter van af. Die laten we dus onderin zitten.¹⁵⁵ De gedeelde plaats van functiewoorden (gebruik) en constructies (gebruik) kan niet worden opgelost. We kunnen nu een nieuwe hypothese afleiden, waaruit we uiteraard de niet-onderzochte onderdelen (zie hiervoor) weglaten. Omdat de bijwoorden en de morfologie gesplitst zijn, komen we in de nieuwe hypothese niet uit op acht maar op tien (sub)onderdelen:

Hypothese 1a: Het proces van structuurverlies in het Katwijks verloopt volgens de volgende (V-)stabiliteitshierarchie, van meer naar minder stabiel: fonetiek - functiewoorden (gebruik) / constructies (gebruik) - bijwoorden (gebruik) - morfologie (gebruik) - bijwoorden (vorm) - morfologie (vorm) - lexicale fonologie - inhoudswoorden (vorm) - woordvolgordes.

We gaan nu kijken of hypothese 1a (nog) beter met de resultaten overeenkomt dan hypothese 1. In tabel 46 geef ik de nieuwe uitgangsrangorde met de uitkomsten voor J:O en G, de daarbij behorende rangordegetallen, de gemiddelden daarvan onder R en de op grond daarvan weer vastgestelde rangordegetallen. Voor de bijwoorden heb ik voor gebruik en vorm gebruik gemaakt van de getallen uit tabel 41. Binnen de morfologie hebben we, zoals we al in paragraaf 5.4.4.5 gezien hebben, bij de meervoudsvorming met gebruiksverschillen te maken en is er bij de naamvallen bij eigennamen, verkleinwoordvorming en werkwoordsvervoeging van vormverschillen sprake. De getallen voor J:O en G voor de meervoudsvorming konden direct worden overgenomen uit tabel 28. Voor de overige subonderdelen van de morfologie is eerst het gemiddelde genomen van de percentages van de leeftijdsgroepen van die subonderdelen en is op grond daarvan weer de verhouding J:O en het gemiddelde G berekend.¹⁵⁶ De overige getallen in tabel 46 zijn overgenomen uit tabel 42.

Tabel 46. Hypothese 1a

	J:O	G	R
(1) fonetiek	0.64 (8)	79.51% (2)	5 (4.5)
(2.5) functiewoorden (gebruik)	0.70 (6)	56.74% (4)	5 (4.5)
(2.5) constructies (gebruik)	0.84 (1.5)	60.79% (3)	2.25 (2)
(4) bijwoorden (gebruik)	0.53 (9)	20.83% (10)	9.5 (9.5)

(5) morfologie (gebruik)	0.74 (4.5)	34.61% (8)	6.25 (8)
(6) bijwoorden (vorm)	0.81 (3)	81.67% (1)	2 (1)
(7) morfologie (vorm)	0.74 (4.5)	51.79% (6)	5.25 (6)
(8) lexicale fonologie	0.68 (7)	53.80% (5)	6 (7)
(9) inhoudswoorden (vorm)	0.41 (10)	36.04% (9)	9.5 (9.5)
(10) woordvolgordes	0.84 (1.5)	44.44% (7)	4.25 (3)

Toelichting: Aan de linkerkant is de uitgangsrangorde gegeven, dat wil zeggen, de rangorde volgens de hypothese. R = gemiddelde van de rangordegetallen voor J:O en G. Zie voor de overige afkortingen tabel 1 (p. 150).

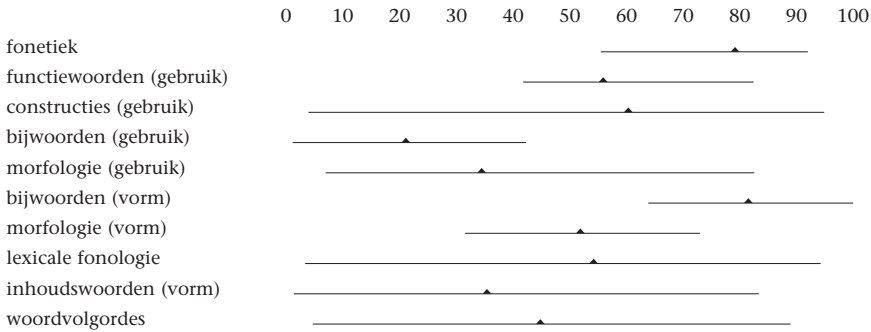
Kijken we naar de (tussen haakjes geplaatste) rangordegetallen, dan zien we dat daarbij een chaotisch patroon tevoorschijn komt. Toetsing via de Spearman-ranktoets laat zien dat de correlatie tussen de uitgangsrangorde en de rangorde voor respectievelijk J:O, G en R in alledrie de gevallen niet significant is (resp. $r_s = -0.083, 0.438$ en 0.193). In het geval van de correlatie tussen de uitgangsrangorde en de rangorde voor J:O is de uitkomst behalve niet-significant ook nog negatief.

Het blijkt dus dat hypothese 1a in tegenstelling tot hypothese 1 niet of nauwelijks wordt bevestigd. Er is daarom geen reden om aan te nemen dat het verschil tussen gebruik en vorm domineert boven de graad van abstractie.

Over de sterkteverhouding tussen de primaire factoren en de secundaire factoren kunnen we strikt genomen niets zeggen, omdat, zoals we gezien hebben, de primaire factoren wel maar de secundaire factoren niet bij alle (sub)onderdelen aanwezig zijn. Dit maakt een vergelijking onmogelijk. Dat er wel degelijk rekening moet worden gehouden met een sterke werking van de secundaire factoren, blijkt uit het feit dat er tussen de (sub)onderdelen nogal wat overlap is, zoals te zien is in het volgende schema. Hierin is per (sub)onderdeel de spreiding weergegeven door telkens voor G de laagste en hoogste waarde aan te geven. Ik beperk me tot de scores voor G vanwege de meerwaarde die G heeft ten opzichte van J:O (zie par. 5.5). Als uitgangspunt voor het schema heb ik de verdeling in (sub)onderdelen uit tabel 46 genomen, omdat daarin consequent naar gebruik en vorm is gedifferentieerd. Hierin is dus zoveel mogelijk uitgesplitst naar primaire factor. De laagste en hoogste G-waarde kon in de meeste gevallen voor een item worden vastgesteld, maar soms moest daarvoor het gemiddelde van een aantal items worden berekend. In het laatste geval is er sprake van verschillende onderdelen of testsoorten binnen een bepaald (sub)onderdeel. (Bij de lexicale fonologie zijn in plaats van de items de klankcorrespondenties genomen. Voor het gemak spreken we hierna alleen van items.) Voor de laagste en hoogste G-waarden ben ik teruggaan naar de tabellen waarin de items met de daarbij behorende scores voor het eerst gegeven worden. De gemiddelde G-waarden per (sub)onderdeel zijn overgenomen uit tabel 46.

De overlap die in het schema te zien is, kan er een aanwijzing voor zijn dat de secundaire factoren een belangrijke rol spelen. Zouden de secundaire factoren een

Schema 14. Spreiding (sub)onderdelen

Toelichting: De bij het schema behorende waarden voor de betreffende (sub)onderdelen, respectievelijk de laagste, de hoogste en gemiddelde G-waarde (met de erbij behorende uitgangstabel(len)), zijn als volgt: fonetiek (tabel 14): laag 56.16%, hoog 91.25%, gemiddeld 79.51%; functiewoorden (gebruik) (gemiddelde tabel 29 en 30): laag 40.42%, hoog 80.84%, gemiddeld 56.74%; constructies (gebruik) (tabel 34): laag 3.75%, hoog 95.00%, gemiddeld 60.79%; bijwoorden (gebruik) (tabel 41): laag 0.83%, hoog 40.83%, gemiddeld 20.83%; morfologie (gebruik) (tabel 16): laag 7.08%, hoog 82.5%, gemiddeld 34.61%; bijwoorden (vorm) (tabel 41): laag 63.33%, hoog 100%, gemiddeld 81.67%; morfologie (vorm) (gemiddelde tabel 15, 17 en 18):¹⁵⁷ laag 31.67%, hoog 73.07%, gemiddeld 51.79%; lexicale fonologie (tabel 7): laag 3.33%, hoog 94.58%, gemiddeld 53.80%; inhoudswoorden (vorm) (gemiddelde tabel 2 en 4): laag 1.25%, hoog 83.96%, gemiddeld 36.04%; woordvolgordes (gemiddelde tabel 37 en 38): laag 3.96%, hoog 89.38%, gemiddeld 44.44%.

niet zo belangrijke rol spelen, dan zou de overlap minder groot zijn. De primaire factoren zouden dan voor een scherpere afbakening tussen de (sub)onderdelen gezorgd hebben. Het is juist de werking van de secundaire factoren die de (sub)onderdelen uit elkaar trekt. Hiertegenover kan echter worden opgemerkt dat de gemiddelden voor G duidelijk uit elkaar liggen.

We zien nu overigens wel heel mooi gevisualiseerd dat (voor G) gebruik en vorm bij de bijwoorden duidelijk van elkaar verschillen (vgl. par. 5.4.6.2). Maar de uitkomsten zijn wel op maar zeer weinig items gebaseerd, voor gebruik en vorm ieder slechts twee.

6.2.2. Verhouding tussen de leeftijdsgroepen

In deze paragraaf kijken we nog eens preciezer naar de verhouding tussen de leeftijdsgroepen. Het is nogal eens voorgekomen, bij de totaalscores van de verschillende (sub)onderdelen, dat een jongere leeftijdsgroep hoger scoorde dan één of meer oudere leeftijdsgroepen. Tabel 47 geeft daarvan een overzicht. We beperken ons in deze tabel tot de (sub)onderdelen genoemd in tabel 43 (met betrekking tot de toetsing van hypothese 1). De tabellen waarop tabel 43 is gebaseerd, staan in tabel 47 achter de betreffende (sub)onderdelen tussen haakjes vermeld. De eventueel uitgevoerde chi-kwadraattoetsen staan vermeld in de paragrafen waar de bedoelde tabellen bij horen. Met een minteken is aangegeven dat een jongere leef-

tijdsgroep, zoals bij dialectverlies de verwachting is, lager scoort dan alle oudere leeftijdsgroepen, het ‘normale’ patroon. Met een plusteken is aangegeven dat een jongere leeftijdsgroep hoger scoort dan één of meer oudere leeftijdsgroepen, het ‘afwijkende’ patroon. De groep 60+ heeft geen oudere groep boven zich. Een aanduiding van plus of min is daar dus niet mogelijk. Dit is aangegeven door drie puntjes tussen haakjes. Significante verschillen bleken zich niet voor te doen. Het was dus niet nodig deze op een specifieke manier, bijvoorbeeld met een uitroep-teken, aan te geven. Een x geeft aan wanneer het niet mogelijk was een chi-kwadrattoets uit te voeren.

Tabel 47. Verhouding leeftijdsgroepen

	60+	50+	40+	30+	20+
fonetiek (tabel 14)	(...)	-	-	-	-
functiewoorden (tabel 34)	(...)	-	-	+x	-
constructies (tabel 35)	(...)	-	+	+	-
woordvolgordes (tabel 41)	(...)	+x	-	+x	-
bijwoorden (tabel 42)	(...)	-	-	+	-
lexicale fonologie (tabel 7)	(...)	-	-	+	-
morfologie (tabel 28)	(...)	-	-	-	-
inhoudswoorden (tabel 6)	(...)	-	-	-	-

Toelichting: - = jongere leeftijdsgroep scoort lager dan alle oudere leeftijdsgroepen, + = jongere leeftijdsgroep scoort hoger dan één of meer oudere leeftijdsgroepen, x = significantie niet te bepalen, (...) = niet van toepassing. Zie voor de overige afkortingen tabel 1 (p. 150).

Op het maximale aantal van 32 keren (vier leeftijdsgroepen maal acht onderdelen) worden er zeven door een plus bezet. Dat is in 21.88% van de gevallen. Dit lijkt veel. In geen geval echter, was het verschil tussen twee leeftijdsgroepen waarbij een stijging was te constateren, significant. (In drie gevallen was het niet mogelijk de significantie te berekenen: zie voor de functiewoorden paragraaf 5.4.5.1.3 en voor de woordvolgordes paragraaf 5.4.5.3.2.) We hoeven dus niet al te duidelijke conclusies aan de afwijkingen in kwestie te verbinden. Opvallend is dan toch wel dat er relatief veel plusjes bij de groep 30+ voorkomen, in vijf van de acht gevallen (62.5 %). Moeten we daar toch niet een bepaalde betekenis aan geven? Aan *age grading* valt niet te denken, omdat we bij deze middenleeftijdsgroep juist een meer standaardtálige respons zouden verwachten. Tenzij we de verklaring zoeken in hyperdialectisch gedrag. Maar ook dit kunnen we wel uitsluiten, omdat de sociale positie van de 30+’ers over het algemeen niet hoger is dan die van de andere leeftijdsgroepen (zie par. 5.2.1). Ook wat de andere criteria betreft, geboren en getogen zijn in Katwijk aan Zee, wonen en werken in Katwijk aan Zee, het hebben van Katwijk-Zeese ouders en de beheersing van het dialect (volgens eigen zeggen), verschilden de informanten in de betreffende groep niet of nauwelijks van de andere leeftijdsgroepen. Wat is dan wel de verklaring? Dat kan het toeval zijn: er bleken namelijk in de groep 30+ nogal wat uitgesproken ‘platte’ sprekers voor te komen.

Tot dusver hebben we steeds met gemiddelden van leeftijdsgroepen gewerkt. We zullen nu nog eens naar de individuele uitkomsten kijken. Dan constateren we dat er over de hele linie overlap is in de uitkomsten. Dat wil zeggen dat individuen in een bepaalde leeftijdsgroep hoger dan wel lager scoren dan individuen in een oudere dan wel jongere leeftijdsgroep. Die overlap was te verwachten: ik heb er namelijk voor gekozen om binnen de leeftijdsgroepen en binnen de seksen de leeftijden gespreid te kiezen. Het gemiddelde voor de vijf leeftijdsgroepen moest daarbij uitkomen op respectievelijk 64, 54, 44, 34 en 24 jaar. Misschien had ik, om de kans op overlap te verkleinen, binnen iedere leeftijdsgroep voor de centrale leeftijden moeten kiezen, dus bijvoorbeeld alleen voor de middelste vier of zes leeftijden. De leeftijden aan de rand van de groep doen dan niet mee, wat met de voorafgaande of volgende leeftijdsgroep een verschil van zes of vier jaar oplevert. Deze werkwijze had misschien een betere afbakening opgeleverd, en misschien dus ook een geringere kans op overlap in de uitkomsten. Maar ik heb expliciet voor een gespreide leeftijdsopbouw binnen de leeftijdsgroepen gekozen, waarvoor ik twee redenen had. Ten eerste kreeg ik op deze manier een betere afspiegeling van het dialectsprekende deel van de bevolking. Ten tweede was het zo gemakkelijker om informanten te vinden: het is voor de contactpersonen ondoenlijk om slechts een klein aantal specifieke leeftijden per leeftijdsgroep te moeten zoeken. (Zie par. 5.1.1.)

Dat er over de hele linie inderdaad nogal wat overlap is, illustreer ik aan de hand van de lexicale fonologie (een onderdeel met veel items). Hieronder geef ik per leeftijdsgroep telkens de hoogste en laagste individuele totaalscores. Voor een volledig overzicht van de individuele totaalscores per leeftijdsgroep zie bijlage 8.

Tabel 48. Lexicale fonologie – hoogste en laagste individuele totaalscores per leeftijdsgroep

	60+	50+	40+	30+	20+
hoog	77.35%	76.92%	68.38%	73.50%	61.21%
laag	49.14%	46.96%	36.75%	36.32%	17.24%

Zie voor de afkortingen tabel 1 (p. 150).

De tabel laat zien dat ondanks de overlap zowel de hoogste als de laagste individuele totaalscore van een bepaalde leeftijdsgroep altijd hoger zit dan de hoogste en de laagste individuele totaalscore van een jongere leeftijdsgroep. Een uitzondering hierop is de hoogste score van de groep 30+, die hoger is dan die van de groep 40+. Ook hieruit blijkt weer het ‘plattere’ gedrag van de groep 30+. Het blijft echter een relevant gegeven dat we ook hier globaal genomen een afname in dialectische reacties zien als we van oud naar jong gaan.

Kijken we nog eens naar bijlage 8, dan zien we dat er binnen iedere leeftijdsgroep nogal wat spreiding is. Maar dat is niet verbazingwekkend, omdat ik de leeftijden immers gespreid gekozen heb.

Om nog eens preciezer na te gaan hoe de verhouding tussen leeftijden en scores is, zal ik ook nog een keer de individuele leeftijden met de individuele totaalscores vergelijken. Ik maak hiervoor gebruik van bijlage 9, waarin twee rangordes zijn aangegeven, één voor de leeftijden en één voor de totaalscores. Toetsing via de Spearman-ranktoets laat zien dat er tussen deze twee rangordes een significante correlatie bestaat ($r_s = 0.726$).

6.3. Tot slot

De resultaten die we bekeken hebben, zijn verkregen via interviewonderzoek. Nu we aan het eind van dit boek gekomen zijn, kunnen we het probleem aan de orde stellen van de betrouwbaarheid en de geldigheid (validiteit) van de resultaten.

Bij de betrouwbaarheid van de resultaten gaat het om de vraag of informanten een tweede keer net zo zouden reageren als ze de eerste keer gedaan hebben. Ik heb dat niet getoetst, maar mijn indruk is dat de informanten die aan het onderzoek deelnamen, betrouwbaar waren. In ieder geval heb ik ernaar gestreefd de criteria voor de selectie zo zorgvuldig mogelijk toe te passen (zie par. 5.2.1). Er waren natuurlijk wel individuele verschillen, maar die werden geneutraliseerd doordat er per leeftijdsgroep voldoende informanten waren.

Bij de geldigheid van de resultaten gaat het om de vraag in hoeverre deze het werkelijke taalgebruik weerspiegelen. Het ging mij in dit onderzoek altijd om verhoudingen, tussen taalonderdelen en tussen elementen binnen taalonderdelen. De vraag kan dus preciezer worden gesteld: zijn de verhoudingen die ik gevonden heb, een weerspiegeling van de werkelijkheid? Ik heb deze kwestie al ter sprake gebracht in paragraaf 5.1.2.1. Om te controleren of die verhoudingen inderdaad kloppen met de werkelijkheid, zouden we een corpus spontaan dialectmateriaal kunnen verzamelen en analyseren, maar dat is moeilijk en tijdrovend. Bovendien is zo'n corpus alleen geschikt om onderdelen en elementen te toetsen die vaak genoeg in het taalgebruik voorkomen. In de praktijk betekent dat dat zo'n onderzoek al gauw tot de fonetiek en de lexicale fonologie beperkt blijft. Alleen bij deze onderdelen zou dus een controlemogelijkheid bestaan. Dat neemt niet weg dat een onderzoek met spontaan dialectmateriaal de moeite zou lonen. We mogen er echter van uitgaan dat ook door middel van een interviewonderzoek, mits zorgvuldig voorbereid en uitgevoerd, geldige resultaten kunnen worden verkregen. Ik meen van het in dit boek beschreven onderzoek te kunnen zeggen dat het zorgvuldig voorbereid en uitgevoerd is. Dat betekent dat de resultaten ons inderdaad iets te zeggen hebben, en dat ik hiermee mijn doel, namelijk te laten zien wat er met het Katwijks in deze tijd gebeurt, heb bereikt. Verder stel ik vast dat er duidelijke aanwijzingen zijn dat structuurverlies zich goed binnen een tweede-taalverwervingsscenario laat verklaren.